

*Hvordan påvirker personalets oppfatning av og holdning til den flerkulturelle barnehagen
det konkrete arbeidet med kulturelt og språklig mangfold i barnehagen?*

DEN FLERKULTURELLE BARNEHAGEN

DEFINISJONER, OPPFATNINGER OG PRAKSIS

**Hvordan påvirker personalets oppfatning av og holdning til den
flerkulturelle barnehagen det konkrete arbeidet med kulturelt og språklig
mangfold i barnehagen?**

Av

Maria Gloria Iriarte Garcia

Kand. Nr: 609

Bacheloroppgave

April 2013

Internasjonal forståelse og flerkulturelt arbeid

Veileder fordypning/linje

Sturla Sagberg

Veileder pedagogikk

Sonja Kibsgaard

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	3
1.1. <i>Bakgrunn for problemstilling</i>	4
1.2. <i>Problemstilling</i>	4
1.3. <i>Formålet med oppgaven</i>	4
1.4. <i>Begrepsavklaring</i>	5
2. TEORI	7
2.1. <i>Barnehagepersonales makt</i>	7
2.2. <i>Holdning til mangfold: ressurs eller problem?</i>	8
2.3. <i>Tverrkulturell kompetanse</i>	8
2.4. <i>Språklig og kulturelt mangfold i rammeplanen og i barnehagen</i>	9
3. FORSKNINGSMETODE	10
3.1. <i>Valg av metode</i>	10
3.2. <i>Intervju som datainnsamlingsstrategi</i>	10
3.3. <i>Observasjon som datainnsamlingsstrategi</i>	11
3.4. <i>Dokumentanalyse som datainnsamlingsstrategi</i>	12
3.5. <i>Kritisk tenkning, hermeneutikk og objektivitet</i>	12
3.6. <i>Forskningsetikk</i>	13
4. PRESENTASJON AV DATA	14
4.1. <i>Oppfatninger av hva en flerkulturelle barnehage er, eller bør være</i>	14
4.2. <i>Arbeid med kulturelt og språklig mangfold i barnehagens hverdag</i>	16
4.3. <i>Om personalets holdning til fremmede skikker i teori (fra intervjuet) og i praksis (fra mine observasjoner)</i>	20
5. DRØFTING	23
5.1. <i>Ulike oppfatninger av og holdninger til den flerkulturell barnehagen blant personalet</i>	23
5.2. <i>Hvordan påvirker personalets oppfatning av og holdning til den flerkulturelle barnehagen det konkrete arbeidet med kulturelt og språklig mangfold i barnehagen?</i>	25
5.3. <i>Det finnes uenighet blant personalet om hvorfor, hvor mye, hvordan og hva som skal synliggjøres</i>	29
6. AVSLUTNING	32
LITTERATURLISTE OG OFFENTLIGE PUBLIKASJONER	33

1. INNLEDNING

Det at Norge er blitt et flerkulturelt samfunn (KD11, s. 11) innebærer blant annet at alle som bor her i landet er i mer eller mindre grad i kontakt med ulike språk og kulturer, som sakte men sikkert setter sine spor både i *det norske samfunnet* og i *den norske kulturen*.

Et flerkulturelt samfunn defineres av *Store norske leksikon* ”som det som består av to eller flere grupper som betrakter seg selv, og anerkjennes av andre, som kulturelt forskjellige fra hverandre.” For at et samfunn skal være flerkulturelt, må det bryte med klassisk nasjonalistisk tenkning. Dette vil si at i et flerkulturelt samfunn må det kunne være plass for ulike kultur, språk, folkets levesett og tradisjoner som ikke er lik majoritetens (Eriksen, 2005, s. 217)

I *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver* står det blant annet at ”Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen.” (KD, 2011, s. 8). Bak utsagnet kan man se et ønske om å inkludere ulike kulturer i *barnehagekulturen*. I et annet av rammeplanens utsagn som bygger på normalisering av mangfold sies det at ”Barnehagen må støtte at barn bruker sitt morsmål og samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse.” (ibid., s. 35). Dette kan også forstås som et forsøk på å gi ulike minoritetsspråk verdi og anerkjennelse. Ved å gi plass til ulikhet i felleskapet og betrakte mangfold som en ressurs, bidras til likeverdige muligheter for alle barns medvirkning og utvikling.

Disse utsagnene er lite konkret og dermed åpen for ulike interpretasjoner. Rammeplanen skal ikke gi detaljerte føringer for innholdet i virksomheten, men den prøver i en viss grad å påvirke de lokale valgene som gjøres i barnehagen (Søbstad, 2007, s. 75).

Denne oppgaven handler om de ulike oppfatninger og holdninger barnehagepersonalet på tre ulike barnehager har til flerkulturalitet og hvordan dette påvirker de ulike barnehagenes flerkulturelle innhold og praksis.

1.1. Bakgrunn for problemstilling

Min erfaring med barnehager er i hovedsak basert på den tida jeg har vært i praksis i norske barnehager. Jeg har i løpet av denne tiden opplevd mange ulike oppfatninger av begrepet "flerkulturell barnehage" med ulik praktisering og resultat.

Jeg har selv minoritetsbakgrunn, mannen min er norsk og sammen har vi ei datter som går i barnehage. Siden familien min har i likhet med meg et nært forhold til flere språk og kulturer, er bakgrunnen for valg av temaet og problemstillingen i denne oppgaven først og fremst min egen interesse og mitt eget engasjement for at det flerkulturelle blir sett på som det normale og brukes som en berikende ressurs i norske barnehager.

Samtidig vil jeg snart som førskolelærer ha mulighet til å påvirke barns identitetsutvikling, deres selvoppfattelse og deres holdning til mangfold. Som samfunnsinstitusjon har barnehagen et her- og nå- og et fremtidsperspektiv. Dette opplever jeg som en stor ære og et stort ansvar jeg vil ta på alvor.

1.2. Problemstilling

Hvordan påvirker personalets oppfatning av og holdning til den flerkulturelle barnehagen det konkrete arbeidet med kulturellt og språklig mangfold i barnehagen?

At holdninger og oppfatninger påvirker handlinger er ikke noe nytt for de fleste, men når disse er med på å påvirke og bestemme det daglige innholdet i barnehagen, synes jeg det er viktig å se litt nærmere på det. Siden det er personer som bærer holdninger vil jeg i oppgaven ha fokus på personene som etisk ansvarlige for å bære sine holdninger bevisst.

1.3. Formålet med oppgaven

Formålet med oppgaven er å drøfte betydningen av egne og andres holdninger til det flerkulturelle. Refleksjon mener jeg vil øke bevisstheten både når det gjelder personalets reaksjoner under *handlingstvangssituasjoner*, rutinearbeid og når det gjelder valg av barnehagens innhold.

Jeg ønsker med denne oppgaven gjøre meg selv og andre bevisst på den aktuelle praksis, det som blir gjort bra, det som kan forbedres og om det er mangler i ressurser og kompetanse. Prosjektet går ut på å få mest mulig informasjon om hva barnehagens yrkesutøvere mener er eller bør være en flerkulturell barnehage og hva som faktisk blir gjort for å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold og for å bevare det kulturelle og språklige mangfoldet som barnegruppen representerer.

1.4. Begrepsavklaring

Begrepet *kultur* gis ofte ulike betydninger. Siden jeg bruker begrepet ofte i denne oppgaven ser jeg som relevant å forklare hva som jeg legger i det og med det samme forklare hva som er min forståelse av *flerkulturell barnehage*.

Kultur har en synlig og en usynlig del. Det vi ser av en kultur er kunst, litteratur, klær, mat, osv. som er vanlige eller representative for et samfunn. Mens den usynlig delen ved kultur kan defineres som:

”den virkelighetsoppfatningen og de verdiene, normene, skikkene og tradisjonene som er mer eller mindre felles innenfor et samfunn, som vi har lært, og som gjør at vi kan kommunisere og samhandle.” (Larsen & Slåtten, 2010, s. 325).

Kultur er ikke noe statisk, den er i konstant endring. Den vedlikeholdes og endres gjennom sosialisering, kommunikasjon og samhandling med ulike grupper mennesker (ibid.).

Med *flerkulturell barnehage* forstår jeg en barnehage der barn med forskjellige kulturell, religiøs og/eller språklig bakgrunn samles, og der flerkulturalitet blir sett på –blant alle ansatte- som normalt og er derfor inkludert i den daglige pedagogiske virksomheten, både i teori og i praksis (Gjervan, 2006, s. 7).

Før jeg går videre i oppgaven vil jeg avklare hva jeg legger i holdnings- og morsmålbegrepet som er sentrale ord i oppgaven og hvis forståelse kan variere fra person til person.

Jeg enes med Siv Oltedals definisjon av holdningsbegrepet, *holdning* defineres av henne som en relativ varig organisering av tanker, kjensler og forventet atferd (Oltedals, 1988, s. 9 i Eide og Skorstad, 2008, s. 123).

Definisjoner av *morsmål* finnes det mange av. De fleste er enige om at morsmål er det språket man lærer seg først (Høigård, 2006). Det er også mange som mener at det er det språket man både forstår og behersker best som er morsmålet. Men, det er ingen uenighet om at morsmål er det språket man identifiserer seg mest med. Morsmål kalles i *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* for hjertets språk, der er morsmål det språket man best kan uttrykke sine innerste følelse med og det språket som man knytter seg med sine nærmeste familie og venner (Gjervan, 2006).

2. TEORI

Dette kapittelet omhandler aktuell teori rundt flerkulturalitet, mangfold, holdninger og maktforhold i barnehagen.

Gjervan (2006) mener at for at *flerkulturell pedagogikk* skal fungere i praksis bør personalet se på det språklige, kulturelle og religiøse mangfoldet blant barn, foreldre og personalet som en normaltilstand, samtidig som de bidrar til at mangfold blir en naturlig del av hverdagen i barnehagen, anerkjenne barns språklige og kulturelle bakgrunn på individ- og gruppenivå og ivareta deres rett til å være det de er i felleskap (Ibid.). Fajersson (2009) mener at for å kunne arbeide med flerkulturell pedagogikk må man ha en ressursorientert tilnærming til mangfold, men at man har en ressursorientert tilnærming til mangfold betyr ikke at man arbeider med flerkulturell pedagogikk. Både Fajersson (2009) og Gjervan (2006) gir barnehagepersonales holdninger og tilnærminger til mangfold en bestemmende påvirkning for den pedagogikken som i praksis vil gjennomføres i barnehagen. Dette viser hvor mye makt personalet har blant annet når det gjelder barnehagens innhold.

2.1. Barnehagepersonales makt

I barnehagen er forholdet mellom barn og personalet asymmetrisk i det at de voksne har makt overfor barna. Det er personalet som definerer hva som er normalt og ikke normalt, riktig og feil, hvordan man skal oppføre seg og hva som er de riktige og aksepterte verdier og holdningene for alle i barnehagen. Ofte tas som et selvfølge at alle vet hva som er normalt og riktig, som om det bare var en <<riktig>> måte å tenke eller gjøre ting på (Sand, 2008, s. 38).

I tillegg er de voksne i barnehagen i en mektig posisjon vis-a-vis barn når det gjelder deres selvopplevelse, dette kaller Berit Bæ for *definisjonsmakt* og i følge henne utøves i all samspill med barn (Bæ, 1996, s. 147).

Siden Norge er blitt et flerkulturelt samfunn er det mange barn i norske barnehager som identifiserer seg selv med en annen kultur i tillegg til den norske og har et morsmål som ikke er det norske. Hvordan personalet i barnehagen forholder seg til barnas ulike morsmål og kulturtilknytting vil ha konsekvenser ikke bare for hvordan det jobbes i hverdagen –både formelt og uformelt, tilrettelagt og spontant-, men for hvordan barna opplever seg selv og andre.

2.2. Holdning til mangfold: ressurs eller problem?

En positiv holdning vil være det å se på mangfold som en ressurs for både det barnet det gjelder, barnegruppen og samfunnet. utfordringer som mangfoldet innebærer ses på som noe spennende. Tvert imot vil en negativ holdning til mangfold være det å se mangfold som et problem man gruer seg til å møte.

Ofte vil en person som har en negativ holdning til mangfold forholde seg til det med et etnosentrisk utgangspunkt. Det vil si at vedkommende vil vurdere andres verdier og atferd ut fra sin egen kultur. En etnosentrisk person vil ikke prøve å forstå en annens kultur, personen vil i stedet vurdere andres tankegang, handlinger, holdninger, verdier og væremåter ut fra egne verdier og holdninger. En etnosentrisk person vil vurdere andre kulturer ut fra hvor lik kulturene er sin egen (Larsen og Slåtten, 2010, s. 141).

Det motsatte av en etnosentrisk person er en person som, ved å sette sine egne verdier og holdninger til side, prøver å forstå andres væremåter med en objektiv tilnærming og uten å vurdere dem ut fra egen kulturbakgrunn. Denne måten å forholde seg til ulike kulturer kalles for kulturrelativisme. Sentralt innenfor kulturrelativisme er å se på kultur som noe relativt som kan forstås innenfor en kulturell kontekst, men uten å nødvendigvis akseptere alle holdninger eller handlinger som foregår innenfor en kultur (ibid., s. 142).

2.3. Tverrkulturell kompetanse

I følge Gjervan, Andersen og Bleka (2006) må det for en flerkulturell barnehage være et mål at alle blant personalet har kompetanse innenfor det flerkulturelle. I tillegg mener de personalet har et etisk ansvar når det gjelder å ha flerkulturell kompetanse i møte med mangfold (s. 80). Denne flerkulturell kompetanse kjennes av mange som tverrkulturell kompetanse.

Tverrkulturell kompetanse innebærer å ha kunnskap om og innsikt i egen å andres kultur, evnen til å forstå kulturelle særtrekk og hva kultur betyr for den enkelte og dens liv, samt å kunne kommunisere med individer som har ulik kulturell bakgrunn ens egen. (Larsen og Slåtten, 2010, 137-138).

2.4. Språklig og kulturelt mangfold i rammeplanen og i barnehagen

I *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* anses morsmål som viktig for barns opplevelse av egen identitet og mestring på mange områder, samt som et redskap for tenkning og for å gi uttrykk for egne følelser og tanker. Videre står det at barnehagen må støtte barns bruk av sitt morsmål og arbeide aktivt for å fremme barnas norskspråklige kompetanse. Personalet bør sørge for at alle barn blir forstått og får mulighet for å uttrykke seg. Dette inkluderer de barna som har et annet morsmål enn majoriteten. I rammeplanen nevnes det også at morsmålet er et viktig redskap for læring generelt og for læring av et andrespråk (KD, 2011, s. 35).

I fagområdet *kommunikasjon, språk og tekst* utheves det som viktig at barnehagepersonalet viser forståelse for betydningen av barnas morsmål (ibid., s. 40). Dette vil kreve kunnskap om betydning av barnas morsmål for både det følelsesmessige, sosiale og kognitive, samt at det gis en sentral plass til språk og kommunikasjon for overføring av kultur.

I rammeplanen står det tydelig at barnehagen er en kulturarena hvor kultur skapes og formidles og barnet anses her som medskaper av egen kultur. Kultur i barnehagen er for, med og av barn. Barnehagen oppfattes også som en viktig arena for utvikling av kulturell identitet (ibid.). Men *hvem sin kultur?* og *hvem sin identitet er det det her refereres til?*

”Barnehagen skal støtte barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger.” (ibid., s. 8). Barnehagepersonalet har et ansvar når det gjelder å anerkjenne barns identitet - både det individuelle og det kulturelle (ibid., s. 30). I barnehagen må det sørges for at barna med tilhørighet til flere kulturer ikke føler at de må velge mellom <<den norske kulturen>> og <<hjemkulturen>>, men at de får utvikle sin flerkulturelle identitet.

I barnehagen skal ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes med respekt for det som er forskjellig, mangfoldet som er representert i barnegruppen reflekteres og kulturelt mangfold gjenspeiles (ibid.).

I følge Arneberg og Juell (2005) vil pedagogens fortolkning av rammeplanverket – fra sin maktposisjon – være det som skal gjelde i barnehagens praksis (s. 17).

3. FORSKNINGSMETODE

”En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap.” (Vilhelm Aubert, 1985, s. 196 i Dalland, 2012, s. 111).

Repstad sier i sin bok *Mellom nærhet og distanse* at kvalitative metoder går i dybden, men ikke i bredden. Han forklarer at gjennom kvalitative metoder studerer forskeren ofte bare et konkret miljø som helhet og at i denne forskningstradisjon har forskeren gjerne et nært forhold til miljøet eller de personene som utforskes (2007, s. 17).

3.1. Valg av metode

Siden personalets holdninger er spesielt relevant i denne studien og for å bli kjent med disse må jeg prøve å forstå personalets perspektiv, blir kvalitativ forskning den metoden som egner seg for meg å bruke. De kvalitative metodene har som formål å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg måle (Dalland, 2012, s. 112).

Kvalitative metoder er fleksible, noe som vil gi meg muligheten til å styre fritt forskningsprosessen til min fordel. For eksempel kan jeg gjøre endringer på intervjuguiden underveis. Dette gjør også at resultatet enklere kan påvirkes av mine egne meninger og motiver slik at den akademiske kvaliteten av resultatene reduseres.

Fordi forskeren ikke kan være verdinøytral, tenkte jeg at jo flere ulike forskningsstrategier jeg bruker jo mer objektiv kan jeg være i min analyse av funnet. De ulike forskningsstrategier jeg har valgt er: *intervju, observasjon og dokumentanalyse*, som jeg i de følgende punktene går litt dypere inn i.

Jeg forventer med denne metoden å få gode og nok data som hjelper meg å svare på spørsmålet mitt på en faglig og interessant måte (ibid.).

3.2. Intervju som datainnsamlingsstrategi

Intervju er en metode som gir en fleksibel situasjon, hvor intervjueren kan bruke en intervjuguide med planlagte spørsmål, men samtidig står fri til å for eksempel stille nye spørsmål. Dette vil kunne sikre at problemstillingen blir tatt opp (Løkken & Søbstad, 2006, s. 121), men samtidig kan intervjueren påvirke svarene.

Jeg har intervjuet 5 personer, 3 pedagogiske ledere og 2 styrere som jobber i tre ulike barnehager. Jeg brukte en intervjuguide for å definere rammen for samtalen. Intervjuguiden besto av en rekke spørsmål som jeg hadde tenkt ut på forhånd og ønsket å ta opp under intervjuet, pluss en del kortsvar spørsmål som ikke alle hadde tid til å svare på under intervjuet. I et intervju står intervjueren fritt (ibid., s. 121). I noen av intervjuene har jeg stilt oppfølgingsspørsmål eller klargjort utsagn fra informantene. Min knappe erfaring som intervjuer gjorde at jeg under de første intervjuene fulgte guiden slavisk, men da jeg etter hvert følte meg tryggere ble jeg mer fleksibel og målrettet i mitt søk etter informasjon som kunne sikre meg at problemstillingen ble tatt opp (ibid.).

Etter at jeg leste alle intervjuenes svar, savnet jeg to spørsmål som jeg så på som veldig relevant for oppgaven. Både disse tilleggsspørsmål og kortsvarspørsmål sendte jeg via mail til de informantene.

Jeg har valgt å intervju pedagogiske ledere og styrere. Dette valget er først og fremst basert på deres jobbposisjon, som i teorien gir dem stor makt når det gjelder å påvirke barnehagens pedagogisk opplegg. Styreren og de pedagogiske lederne har hovedansvaret for at en flerkulturell pedagogikk er gjennomførbart i barnehagen (Fajersson, 2009, s. 25).

De pedagogiske lederne jeg har intervjuet er de jeg hadde som veiledere under min praksis og som jeg dermed har kunnet observert i sitt daglige arbeid i barnehagen.

3.3. Observasjon som datainnsamlingsstrategi

”Observasjoner er studier av mennesker for å se i hvilke situasjoner de naturlig møtes i, og hvordan de pleier å oppføre seg i slike situasjoner.” (Repstad, 2007, s. 33).

I tillegg gir observasjoner oss en mer direkte informasjon enn spørreundersøkelser eller dokumentanalyser som gir oss annenhånds informasjon (ibid.).

De ulike observasjonene som jeg har brukt for denne studien ble gjort under min praksis på de ulike barnehagene, der var det de personene jeg observerte klare over at observasjoner var en del av min praksis. Gjennom disse observasjonene fikk jeg en direkte opplevelse av de sosiale interaksjonene og de sosiale prosessene som foregår i barnehagene.

Siden jeg har hatt praksis i alle barnehagene informantene jobber i, kan jeg sammenligne informasjonen jeg får fra intervjuene –som ofte tar utgangspunkt i idylliske situasjoner- med det som jeg oppfatter skjer i reelle situasjoner. De ”reelle” situasjonene presenteres her i form av tre ulike praksisfortellinger som jeg skrev mens jeg var i praksis og som jeg i drøftingsdelen vil dekonstruere. Praksisfortellinger kan defineres som personalets ulike tekster hvor de skriver om det de legger merke til og plukker opp, og som videre vil brukes for kritisk refleksjon i lag med andre, enten det er personalet, barna eller begge (Kolle, Larsen og Ulla, 2010). I følge Birkeland (2007) er framstillingen av hendelser i fortellinger preget av fortellers holdninger og verdier (Kolle, Larsen og Ulla, 2010, s. 100).

3.4. Dokumentanalyse som datainnsamlingsstrategi

De dokumentene jeg har valgt å analysere i denne studien er barnehagens årsplaner. Dette selv om jeg er klar over at ikke alle hendelser skrives ned og at ikke alt som skrives ned gjennomføres. Det som faktisk blir gjort er en ting, men intensjonene personalet har for innholdet av hverdagen gjenspeiles i de ulike skriftlige planene barnehagen har. Analysen vil av den grunn ha fokus på hvilke tema eller temaer som de ulike årsplanene legger vekt på.

3.5. Kritisk tenkning, hermeneutikk og objektivitet

Selv om kvalitativ forskning innebærer å forstå deltakernes perspektiv, vil datainnsamling og analyse preges av forskeren selv og selvsagt farget av hans/hennes ideologiske ståsted. Postholm mener at i tillegg til teori er det forskerens egne opplevelser og erfaringer som påvirker forskningsfokuset og gir retning for forskningsarbeidet (2005, s. 17).

Siden forskeren kan aldri være helt verdinøytral, er det viktig å være seg bevisst sine verdier på det menneskelige, politiske og faglig plan (Dalland (2012, s. 119).

Tranøy (1986, s. 140) i Dalland (2012,):

Verken normer, verdier, <<estetiske objekter>> eller egenskaper som skjønnhet og gyldighet kan sies å eksistere på samme <<objektive>> og <<subjekt-uavhengige>> måte som organismer og molekyler eller som vekt og temperatur. (s. 119)

Hermeneutikk er en fortolkningslære eller vitenskap som har som formål å reflektere over hvordan man forstår og tolker data. ”Hermeneutikken vil forstå og ikke bare forklare sier Thurén (2009, s. 113) i Dalland (2012, s. 59).

Når vi samler inn data, vurderer og tolker må vi være bevisst at det vi tolker er en usikker virksomhet. For å være mest mulig objektiv eller nøytral i analyse av data må man først erkjenne sitt eget ståsted, egen forståelse og kontekst.

3.6. Forskningsetikk

Noen dager i forkant av intervjuene, sendte jeg til informantene et dokument hvor jeg fortalte om tema for oppgaven, problemstillingen, bakgrunnen for den og mine intensjoner med denne oppgaven.

Alle informantene ble opplyst om at jeg ville bruke lydopptak under intervjuene. De ble også informert om at jeg umiddelbart ville transkribere svarene for så å slette lydopptaket, samt at alle informasjon ville være anonymisert, slik at det er umulig å gjenkjenne informantene eller den barnehagen de jobber i.

4. PRESENTASJON AV DATA

Alle de personene som er blitt intervjuet jobber i tre ulike barnehager der en god del av barna har minoritetsbakgrunn, noen av dem er født i Norge og andre ikke, noen har to foreldre med minoritetsbakgrunn og andre bare én. I den tiden jeg hadde praksis i en avdeling i barnehage A hadde den pedagogiske lederen og en av to assistenter minoritetsbakgrunn. På avdelingen jeg hadde praksis i barnehage B var det også to assistenter og en pedagogisk leder, hvor av den pedagogisk lederen hadde minoritetsbakgrunn. I barnehage C var det ingen på avdelingen som hadde minoritetsbakgrunn.

Først vil jeg presentere data fra intervjuene som jeg mener gir relevant informasjon, spesielt når det gjelder personalets oppfatning til den flerkulturelle barnehagen og hvilken plass det flerkulturelle får i barnehagens innhold.

Videre viser jeg til to praksisfortellinger og noen observasjoner fra den tida jeg hadde praksis i de tre barnehagene. Dette mener jeg vil gi leseren en mulighet til å få en liten smak av hva og hvordan jeg opplevde de hendelsene jeg forteller om, som jeg ser på som veldig relevante for oppgaven og som gjorde spesielt inntrykk på meg der og da.

4.1. Oppfatninger av hva en flerkulturell barnehage er, eller bør være

To av de tre barnehagene som er blitt brukt i denne studien definerer seg selv som flerkulturell i inneværende årsplan.

Personalet på *barnehagene B og C* så på den barnehagen de jobbet i som flerkulturell – noe som også bekreftes i barnehagenes respektive årsplan, mens de i *barnehage A* ville i utgangspunktet ikke definere sin barnehage som flerkulturell.

Barnehage A

Styrer A mente at å være flerkulturell er en del av det norske samfunnet og om barna har en annen bakgrunn enn det norske så skulle de se individet og legge til rette for at barna blir sett på som den de er. At de har to språk sa han skulle være like naturlig som om de bare hadde ett. Videre sa han ” Vi sier ikke at vi er flerkulturelle, men vi er nok en av de barnehagene i X som har størst prosentandel av flerkulturelle. (...) Jeg tenker på det som at det er en barnehage med innslag fra mange kulturer og vi prøver å ta hensyn til forskjelligheten blant dem.”

Pedagogisk leder A i den samme barnehage svarte på spørsmålet *Er dette en flerkulturell barnehagen?* ved å si at ”Hvis du mener at folk her kommer fra flere kulturer, så ja. Hvis du mener at *de* får lov til å være dem de er, ja.” Han forteller videre at det kommer personer til barnehagen med ulike kulturer, at de bidrar med ting og viser frem sin kultur. Derfor mente pedagogisk leder A de er en flerkulturell barnehage, nettopp fordi alle der er ulike, gjør ting på ulike måter og alle må respektere at andre er ulik en selv. I følge ham er de en flerkulturell barnehage fordi der er alle kulturer like gode og alle får lov til å komme til barnehagen og fortelle om sin kultur. Pedagogisk leder A forteller videre om studenter som har vært i barnehagen og gjennomført et prosjekt om samisk kultur, der de blant annet lagde samisk mat. ”Det handler om at i bunn og grunn så bærer vi jo på våre egne kulturer, men *de* påvirker slik at det er greit.” sier han. I barnehagen lager de *halal* mat til alle barna fordi det er noen barn som skal spise det og dette understreker pedagogisk leder A er helt greit for dem. ”Det handler om bare å omfavne ting som er forskjellig og respektere at folk er forskjellig”.

Barnehage B

Den pedagogiske lederen i *barnehage B* definere sin barnehage som flerkulturell og understreker at de har mye fokus på kultur og språk. Hun forteller at de har alltid vært flerkulturelle -med tanke på at det alltid har gått barn i denne barnehagen med minoritetsbakgrunn, men før brukte man ikke ordet flerkulturell, alle var norske og alle barnehager var norske. Hun sier at samfunnet har endret seg, Norge er blitt et multikulturelt og flerkulturelt samfunn. Pedagogisk leder B nevner at det er først i de siste 7 årene at det har blitt mer fokus på flerkulturelt perspektiv, hun forteller at det var da de begynte å jobbe mer bevisst med identitetsfølelse og synliggjøring, satsing på språk, kultur, forståelse og interesse for andre kulturer, osv. I det hun forteller om barnehagens flerkulturelle innhold, begynner hun å stille seg kritiske spørsmål om det de gjør: *Er det å synliggjøre det som er best for alle barna? Skal barna representere en kultur? Vet vi nok om barnet og familien? Ønsker foreldre og barnet at vi synliggjør deres kultur? Er det deres kultur det vi synliggjør?*

Barnehage C

Styrer C forteller at det som gjør deres barnehage til en flerkulturell barnehage er at de har barn fra hele verden og de har mange kulturer representert i barnehagen. Hun påpeker også at de i barnehagen kommer fra hele Norge og at det er mange kulturer i Norges land også, fra ulike bygder, byer og fra ulike steder av landet.

Den pedagogiske lederen i *barnehage C* mener at for det første er deres barnehage flerkulturell fordi der er det mange forskjellige ulike språk og kulturer fra hele verden. Men hun påpeker at det også er en flerkulturell barnehage fordi de "...jobber målrettet med å få *det unorske* inn i barnehagen". Spesielt ved bruk av musikk, men også gjennom ulike prosjekter, hvor mat og musikk fra ulike land representeres.

4.2. Arbeid med kulturelt og språklig mangfold i barnehagens hverdag

Barnehage A

Man kan ikke finne informasjon i årsplanen til barnehage A hvor det direkte nevnes noe om det flerkulturelle, språk eller kultur. De har bare et tema og gjennom dette temaet legges blant annet fokus på å ha respekt for seg selv og andre, samt at alle er forskjellige.

Når det gjelder innholdet i hverdagen sier pedagogiskleder A at det handler om å være sammen og det sosiale. Han forteller at noen ganger synger de sanger fra ulike kulturer, som de får tak i fra foreldrene eller ved å søke opp sangen på internett. De støtter at barna bruker sitt morsmål ved å synge på ulike morsmål, men når det er et morsmål de ikke kan synes pedagogisk leder A at det er foreldrene som har ansvaret for dette hjemme. I den tiden jeg var der i praksis var det bare én sang som ikke var på norsk, men på morsmålet til en av de to assistentene og som var inkludert i avdelings daglig *repertoar*. Pedagogisk leder A sang ofte, men aldri på hans morsmål mens jeg var der.

Styrer A forteller at foreldrene er invitert til å bidra med mat når de har lyst til det, "de kan komme for å lage mat fra sin kultur sammen med oss". Dette mener styreren er veldig populært og barna er stolte når foreldre kommer for å lage mat. En gang i året er det felles dugnad og sommeravslutning, der alle kan ta med ting fra sin kultur. Styrer A sier at dette har med å synliggjøre mangfoldet i barnehagen også for de norske foreldrene, som kanskje de ikke ser så mye. Han forteller at i barnehagen ser de individer og ikke kulturer, og at de prøver å ikke tenke veldig på at det er mange forskjellige kulturer og ha mye fokus på det.

De utstyrene de har i barnehage A som representerer kulturell og språklig mangfold er én eventyrbok med fortellinger fra *hele verden* som de noen ganger leser for barna og litt musikk fra ulike kulturer. Når vi snakker om det de gjør for at barna kan føle tilhørighet til

barnehagen, forteller pedagogisk leder A mye om at barna skal trives og føle seg trygge, og hvor viktig det er å ha gode venner og nære voksne i barnehagen. Jeg spør ham om de gjør noe spesielt for at de barna som har minoritetsbakgrunn gjenkjenner noe som sitt i barnehagen og han svarer at ”De har sin kultur hjemme og vi vil jo gjerne at de skal bevare sin kultur hjemme.”

På pedagogisk leders avdeling har de ikke brukt tolk i år, selv om de har 5 barn med foreldre som har et minoritetsspråk som morsmål, og dette til tross for at styreren påpekte under intervjuet viktigheten av å bruke tolk for å gi alle foreldre likeverdige muligheter til å forstå og å bli forstått. På avdelingen har både en assistent og pedagogisk leder A minoritetsbakgrunn og et annet morsmål enn norsk, som de ikke deler med noen av barna i gruppen.

I barnehage A er det ingen blant personalet som har relevant kompetanse innenfor det flerkulturelle. I barnehagen har de ikke arrangert kurs om språk, tverrkulturell kompetanse eller lignende. De kjenner til *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*, men pedagogisk lederen bruker det sjeldent og styreren innrømmer å ikke ha brukt det i det hele tatt.

Barnehagene B

Som jeg har nevnt tidligere, viser årsplan for barnehage B at de oppfatter seg selv som en flerkulturell barnehage. Årsplanen viser også en innsats for å jobbe aktiv både med språk og flerkulturalitet. Både årsplan og andre dokumenter utgir barnehagen bare på norsk.

Pedagogisk leder B sier at de ikke har så mye inventar og leker, men de har personale og sanger. Når det gjelder utstyr som kan representere mangfoldet i *barnehage B* har de noen bøker på ulike språk, som ikke er synlige eller tilgjengelige for barna, de har også musikk på ulike språk –mest på norsk og et annet språk som mange barn deler. Det henger også flagg og ordliste på nesten hver avdeling, og noen plakater og pynt henges opp når det nærmer seg markering av ulike høytider eller merkedager. I tillegg til de norske høytidene, markerer de en høytid som hører til en annen kultur og har ringedag en gang i året der alle kulturene representeres og vises frem på en stor fest med mat som foreldrene selv lager og bringer med til festen.

Selv om pedagogisk leder B ser på det å synge på språk hun ikke kan som litt vanskelig, synger hun mye på barnas morsmål på avdelingen. Det samme når det gjelder å telle på ulike språk, noe pedagogisk leder B sier gjør noen av barna flau i begynnelsen, men det går bedre etter hvert. De har et språkprosjekt der det ikke jobbes med barnas ulike morsmål, men bare med det norske språket. Pedagogisk leder B har selv minoritetsbakgrunn og forteller at det hun gjør er å oversette på morsmålet sitt, som er også morsmålet til mange barn i barnehagen. Nesten alle avdelinger i *barnehage B* har forskjellige ordliste hengende på veggen på mange ulike språk.

Tolk brukes etter behov, mest under foreldresamtale når foreldrene ber om det. De bruker mindre og mindre tolk på foreldremøter, det er ofte at personalet selv oversetter til ulike morsmål eller engelsk. I personalgruppen er det 5 assistenter, 2 pedagogiske ledere og 1 spesialpedagog som har minoritetsbakgrunn og er flerspråklig.

I barnehage B har de fokus på utvikling av personalets kompetanse innenfor flerkulturelt arbeid. Her er det to assistenter som har minoritetsbakgrunn, som har tatt et kurs om kompetanseheving for tospråklige assistenter. I tillegg er det to pedagogiske ledere som en gang i året deltar i en nasjonal sammenkomst der det holdes kurs og konferanser om blant annet innvandringspolitikk og lovverk. Selv om de i barnehage B har fokus på kompetanseutvikling er det ikke alle blant personalet som har fått utviklet sin kompetanse innenfor det flerkulturelle. I den tiden jeg tilbrakte der i praksis var det lite fokus på holdninger under møtene og personalet på avdelingen hadde nesten ikke tid i det daglig reservert til refleksjon eller samtale.

Pedagogisk leder B sier at de kjenner godt *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold* og bruker det regelmessig.

Barnehage C

Ved å lese barnehagens årsplan kan man lett se at det er hentet inspirasjon fra *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*.

Pedagogisk leder C forteller om det konkrete arbeidet på hennes avdeling. Der teller de på forskjellige språk og lærer nye ord både på norsk og andre språk. Dette skjer mest under

samlingsstund, men det snakkes også spontant i hverdagen om at det finnes ulike språk. Pedagogisk leder C sier at barn har blitt nysgjerrige på at dyr også ”snakker ulike språk”. De snakker en del engelsk i garderoben med noen av foreldrene, og ofte er det noen barn i nærheten som kikker og hører. Noen ganger blir barna fortalt litt om hva som blir sagt.

Styrer C vil understreke at de bruker musikk til alt, det er hverdagen deres. Når det gjelder det språklige, sier hun at de snakker norsk til barna og at de lærer norsk gjennom hverdagsaktiviteter. De benevner og bruker språket bevisst i hverdagen. I noen avdelinger lærer de sanger som barna kan hjemmefra, og de inkluderer sang fra mange ulike land. Det hun forteller om handler om det vi har gjort på den avdelingen jeg hadde praksis i, jeg initierte dette ved å samle på sang som barna hadde en spesielt tilknytning til, foreldrene ble inkludert og hjalp til med fornøyelse. Pedagogisk leder C utviklet prosjektet videre og nå har de laget en bok med alle sangene og de er i ferd med å lage en CD. Styrer C forteller videre at foreldrene inviteres til å bidra med musikk eller dans under noen av de ulike konsertene de har.

Pedagogisk leder C ser på de lekene de har som ganske ”tradisjonelle”, hun sier at de har bare norske bøker på avdelingen og at disse i liten grad er flerkulturelle. Dette er noe pedagogisk leder C synes personalet ikke er bevisst på. Videre begynner hun å lure på om de lekene de har også kan være vanlige leker i andre land. Musikk fra ulike kulturer og språk har de derimot mye av. Hun avslutter med å si at jeg har fått henne til å tenke på hva mer de kan gjøre i hverdagen.

I barnehage C har de et foreldremøte på norsk som er felles og et på engelsk for de som ikke kan tilstrekkelig norsk. Tolk brukes om nødvendig, men de bruker ofte engelsk som fellesspråk med foreldre med minoritetsbakgrunn.

Personalets faglig kompetanse har ikke spesielt fokus på det flerkulturelle, men styrer C nevner at noen blant personale hadde erfaring fra før med det å jobbe i en flerkulturell barnehage. Det er én assistent i hele barnehagen som har minoritetsbakgrunn og som i følge styrer C har vært en stor ressurs, spesielt når det har vært barn som har samme kulturell og språklig bakgrunn henne. Styrer C mener det er veldig viktig å ha folk fra ulike kulturer blant de ansatte.

4.3. Om personalets holdning til fremmede skikker i teori (fra intervjuet) og i praksis (fra mine observasjoner)

Barnehage A

Under intervjuene har den pedagogiske lederen av barnehage A nevnt gjentatte ganger at vi er alle ulike og at det må respekteres. Blant annet har pedagogisk leder A sagt at i barnehagen får *de* (refererer til de som har minoritetsbakgrunn) lov til å være seg selv, at *de* har sin kultur hjemme og at i barnehagen vil de gjerne at *de* skal bevare sin kultur hjemme. Han mener at den sterkeste ressursen barnehagen har når det gjelder kultur er personalet, deres grunnholdninger og hvordan de tar imot mennesker.

I følge Pedagogisk leder A er det viktig å ha en åpen holdning i møte med ulike måter å gjøre ting på. Han forteller at det er mange måter å gjøre ting på og er bevisst på at personer fra samme land eller kultur er ulike og ikke skal settes i båser. Pedagogisk leder A forklarer dette ved å si at når en person fra en annen kultur oppfører seg eller gjør noe på en bestemt måte defineres dette ikke som det som i vedkommendes land eller kultur er vanlig oppførsel eller gjøremåte. Han/hun mener at det å respektere at andre er ulike er det som gjør deres barnehage flerkulturell.

Videre gir pedagogisk leder A et eksempel på en åpen holdning ved å fortelle at de i barnehagen ikke har en formening når et barn har med seg kjeks eller finbrød i matpakken sin og forklarer at de tenker at det kan skyldes at i andre kulturer er det ikke vanlig å ha brødmåltid.

Følgende praksisfortelling skrev jeg under min praksis i barnehage A:

Det er ca. kl. 15 og både pedagogisk leder og jeg er ferdige med dagen vår i barnehagen, i det vi skal gå hjem kommer Ag3 løpende mot meg og sier "nuss, nuss", jeg gir ham en nuss og en klem. I det vi snur oss igjen løper han mot den pedagogiske lederen og ber også ham /henne om nuss, men i stedet for å gi barnet det han ba om sa pedagogisk leder at "I Norge nusser ikke menn hverandre, men du kan få en klem."

Da jeg noen dager senere fortalte om min praksisfortelling til avdelingens pedagogisk leder, sa jeg til han at i Spania –hvor jeg kommer fra- og kanskje i barnets land –et annet

middelhavsland- er det vanlig at menn som er i slektning kysser hverandre og at det er vanlig at både menn og kvinner kysser barn –gutter og jenter- når de hilser. Forklaringen pedagogen ga for hans reaksjon var at barnet bor i Norge nå og at jo tidligere han lærer seg norske skikker jo enklere blir det for ham å tilpasse seg.

Barnehage B

Følgende praksisfortelling belyser i likhet med den forrige hvordan personalet noen ganger forholder seg til mangfold i hverdagslige situasjoner (denne praksisfortellingen ble skrevet under min praksis i *barnehage B* og gjorde stort inntrykk på meg):

Vi –to assistenter, meg selv og 11 barn mellom 3 og 6 år- er ute på tur i nærområdet, vi sitter i snøen og spiser hver vår mat. I det Rj4 åpner sin matboks sier en av de to assistentene: ”Vet ikke foreldrene at det ikke er næringsstoff i loff?!”. Hun brukte vanlig stemme og alle barna og voksne som var der kunne høre hennes kommentar, inkludert Rj4.

Der og da sa jeg til assistenten at de fleste foreldre vet hva som er sunt, men det vi spiser har ofte med kultur å gjøre. Jeg ga henne et eksempel på forbruk av loff i Spania -der jeg kommer fra- og forbruk av grovt brød i Norge som er et sunnere alternativt og deretter sammenlignet jeg det med forbruk av smør i Norge og av olivenolje i Spania som er et sunnere alternativt. Assistenten bare hørte på meg og sa ingenting.

Samme assistenten hadde hatt lignende kommentarer før når den pedagogiske lederen ikke var tilstede. En gang sa hun –igjen foran alle barna- at hun spiser bare norsk kjøtt fordi hun mener dyr behandles bedre i Norge enn i andre land.

Barnehage C

I min praksis i barnehage C hadde jeg mange gode observasjoner når det gjaldt personalets positiv holdning til ulikheter. Pedagogisk leder C forteller hvor viktig det er å synliggjøre og å ta vare på språklige og kulturelle ulikheter, blant annet fordi språk og kultur er nært knyttet til barnets identitet. Hun sier at den betydningen man gir barnets identitet i barnehagen daglig vil påvirke barnets selvopplevelse som individ, som en del av felleskapet og i et samfunnmessig perspektiv. Hun ser på det som en ressurs når det gjelder foreldresamarbeid og å ta imot nye

barn. Hun sier at dette vil hjelpe nye barn og foreldre siden de vil føle seg sett, forstått og betydningsfull.

Utfordringer de har eller har hatt i sitt møte med barn og foreldre med ulik kulturell bakgrunn blir møtt med refleksjon og kritisk tenkning som hjelper dem å forstå hva som er ulikt det de er vant til. Kritisk tenkning innebærer også selvkritikk.

Under beskrives en episode fra barnehage C som kan oppfattes som et eksempel på en åpen holdning:

Jeg og to assistenter på avdeling C har en samtale om utfordringer de har opplevd i sitt møte med flerkulturelle familier. Assistent 1 forteller om tilvenningstid, han/hun forteller at det ikke er en vanlig praksis i noen land. Barna blir bare *overlatt* i barnehagen i mange timer allerede første dag de begynner i barnehagen for første gang. Assistent 2 og jeg hører det assistent 1 forteller, og etter at hun er ferdig sier assistent 2 at noen nordmenn gjør det samme med sine barn når de etter barnehagen benytter seg av en ekstraordning som barnehagen tilbyr. Hun sier at disse barna blir brakt direkte fra barnehagen til aktivitetssenteret av barnehagepersonalet og at de har ingen tilvenningstid der.

De tre pedagogiske lederne jeg har intervjuet har under de ulike samtalene vist et ønske om å forbedre arbeidet i barnehagen når det gjelder den flerkulturelle praksis. De har sagt til meg at de hadde fått litt å tenke på angående ting som kan gjøres bedre eller på andre måter, som for eksempel å ha variert utstyr som kan inkludere alle barna, oversette årsplanen til ulike språk eller å sette i gang kritisk tenkning når det gjelder den aktuelle praksisen med synliggjøring av ulikheter.

5. DRØFTING

Det finnes en usikkerhet og delvis uenighet blant barnehagepersonalet om hva en flerkulturell barnehage er, eller skal være.

Som jeg skriver om både i innledningen og i teoridelen kan ingen barnehage være flerkulturell uten en flerkulturell pedagogikk i teori og i praksis. Det å ha en flerkulturell pedagogikk handler om mye mer enn å ha mangfoldig utstyr og pynt som synliggjør kulturelt og språklig mangfold. En flerkulturell pedagogikk innebærer at personalet er gode forbilder for integrering og likeverd, og vil kreve personalets refleksjon over og kritisk tenkning rundt egen og andre kulturer, samt bevissthet om det som i barnehagen bidrar til forskjellbehandling (Sand, 2008, s. 165-166).

5.1. Ulike oppfatninger av og holdninger til den flerkulturelle barnehagen blant personalet

Barnehage A

For pedagogisk leder A synes flerkulturell barnehage å være en hvor noen av barna har minoritetsbakgrunn, samt at barna får respekt for og lov til å være det de er. Mens for styrer A er alle barnehager flerkulturelle med tanke på at i Norge finnes det mange ulike kulturer både blant personer som tilhører majoriteten og blant de som tilhører de ulike minoritetene. Siden Norge er et flerkulturelt samfunn, ser styrer A det som unødvendig å definere den barnehagen de jobber i som flerkulturell. Jeg ser at pedagogisk leder A og styrer A har ulike måter å oppfatte begrepet *flerkulturell barnehage* på, men i begge tilfeller tas utgangspunkt i egenskaper hos barna eller samfunnet generelt, og ikke i hvorvidt den enkelte barnehage har en flerkulturell pedagogikk i teori og praksis.

For å se litt nærmere på de holdningene både styrer og pedagogisk leder A har til den flerkulturelle barnehage, vil jeg dekonstruere noe av det som ble sagt under intervjuet. Når pedagogisk leder A sier at barna får lov til å være det de er, oppfatter jeg det slik at for ham er dette noe positivt siden det viser en åpen holdning for ulikhet. Men for mange er det en selvfølge at barn har rett til å være det de er siden de i følge FNs barnekonvensjonen har rett til egen identitet og til å gi sine meninger, bli hørt og tatt hensyn til (Barne-, likestillings- og Inkluderingsdepartementet, 2003). Pedagogisk leders uttrykk kan da for mange bli sett på som praktisering av voksnes definisjonsmakt.

I praksisfortellingen om barnehage A tolker jeg holdningen pedagogisk leder A har til mangfold som nært etnosentrisk. Selv om pedagogisk leder A ikke kritiserer den måten barnet hilser på eller vurderer barnets kultur ut fra den norske kulturen, gjør han det tydelig at det er den norske måten å hilse på som er den gyldige i barnehagen og samtidig legger han frem en påstand om den måten menn hilser med hverandre på i Norge. Dette synes jeg godt kan diskuteres.

Når det gjelder å kunne flere språk og å ha tilhørighet til flere kulturer, uttaler pedagogisk leder A at dette ser han på som noe positivt for de barna dette gjelder. Han sier at jo bedre de snakker sitt morsmål, jo forttere lærer de norsk. Dette viser at han ser på morsmål som et redskap for læring av et andrespråk –nemlig norsk. Når det gjelder minoritetskulturer sier pedagogisk leder A at i barnehagen kan alle komme og vise frem sin kultur, men at det er foreldre som skal bevare sin kultur hjemme. Slik jeg forstår det er det ikke en av barnehagens funksjoner å bevare alle kulturer som er representert i gruppen, men derimot er det sentralt å ta vare på, anerkjenne og støtte barnets morsmål og kulturelle bakgrunn som en del av barnets identitet og inkludere dem i hverdagen.

Da styrer A sier at det å være flerkulturell er det vanlige, at det er like naturlig å kunne et eller flere språk, og at de ikke ønsker å ha mye fokus på ulike kulturer, får jeg et inntrykk av at han bagatelliserer det å ha flere språk eller kulturer. Siden språk, kultur og identitet henger sammen, synes jeg at det vil være personavhengig hvor mye en identifiserer seg med sin kulturer og sitt språk og hvor viktige de er for den enkelte.

Barnehage B

Pedagogisk leder B sier at de alltid har hatt barn med ulik kulturell bakgrunn i barnehagen hun jobber i, bare at de siste årene kalles det flerkulturelt og det jobbes bevist med blant annet identitetsfølelse, synliggjøring av mangfold, satsing på språk, kultur, osv. Her tar pedagogens oppfatning av flerkulturalitet utgangspunkt i både barns kulturelle og språklige bakgrunn, og i barnehagens innhold. Pedagogisk leder B snakker om mer en bare utstyr og synliggjøring gjennom pynt og feiring, hun nevner identitetsfølelse. Dette tenker jeg viser at hun har en forståelse for betydningen av barnas morsmål og kultur, samt at satsingen på kultur og språk i barnehagen er et resultat av kunnskap og refleksjon.

Når det gjelder assistent B -som er hovedpersonen i praksisfortellingen om barnehage B- vet jeg ikke hva hun legger i begrepet flerkulturell barnehage, men de holdningene som vises gjennom hennes kommentarer og handlinger har fått meg til å tro at assistenten ikke tar det ansvaret hun har som forbildet på alvor. Hennes kommentarer synes å skjule en etnosentrisk holdning til mangfold. Hun sammenligner andres spisevaner med de norske og vurderer dem ut ifra de norske spisevanene.

Barnehage C

Pedagogisk leder C legger i sin definisjon av den flerkulturelle barnehagen like mye vekt på at barna har minoritetsbakgrunn som på at barnehagen synliggjør og jobber aktivt med å få <<det unorske>> -som hun kaller det- inn i hverdagen. For henne er det viktig å synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, hun sier at det handler om barns identitet og den betydningen den får i barnehagen hver dag. Pedagogisk leder C forteller at dette vil ha konsekvenser for hvordan barnet oppfatter seg selv som et individ, som del av felleskapet og i et samfunnsmessig perspektiv. I likhet med pedagogisk leder B viser pedagogisk leder C å ha reflektert over betydningen av barnas morsmål og kultur som individer, samt forståelse for den rollen barnehagen har som samfunnsorganisasjon når det gjelder barnas tidlige integrering i den norske samfunnet (Larsen og Slåtten, 2010, s. 123).

Styrer C tar –i likhet med styrer A- utgangspunkt i barns kulturbakgrunn både innenfor og utenfor Norge for å beskrive den flerkulturelle barnehagen. Samtidig viser hun genuin interesse og nysgjerrighet for ulikhet, og viser seg å være åpen for forbedring.

5.2. Hvordan påvirker personalets oppfatning av og holdning til den flerkulturelle barnehagen det konkrete arbeidet med kulturelt og språklig mangfold i barnehagen?

”Personalet i barnehagen er viktige rollemodeller for barna.” (Gjervan, 2006, s. 19). Jeg har opplevd i alle de tre barnehagene at barns integreringsnivå og holdning til ulikhet går hånd i hånd med personalets væremåter og hvordan de i det daglig forholder seg til mangfold.

Både i barnehage A, B og C skapes og formidles kultur bevisst og ubevisst, noe som resulterer i at implisitte og uttalte regler for hvordan en skal oppføre seg, hva som passer seg å si, måter en kommuniserer på, o.s.v. gjenstår. De voksne vil i stor grad prege barnehagens

innhold i det uformelle innholdet gjennom samspill med barna, språk, væremåter og holdninger (Sand, 2008, s. 60). De barna som kjenner kulturen som råder på en arena får makt og dermed en fordel over de som ikke kjenner kulturen (ibid., s. 37).

Barnehage A

Styrers og pedagogisk leders oppfatning av og holdning til den flerkulturelle barnehagen reflekteres i barnehagens årsplan, hvor det flerkulturelle er fraværende, noe jeg ser er bestemmende når det gjelder i hvilken grad det er relevant eller ikke relevant det å ha flere språk eller kulturer integrert i barnehagens daglige virksomhet.

Jeg tar som eksempel praksisfortellingen om barnet som ba pedagogisk leder A om nuss og fikk i stedet en klem fordi, i følge pedagogisk leder A, "I Norge nusser ikke menn hverandre". Barnet bor i Norge med sine foreldre og kan tenke at siden menn ikke nusser hverandre i Norge, kan han og pappaen hans ikke nusse hverandre så lenge de bor i her.

Pedagogisk leder A har selv minoritetsbakgrunn, og har bodd nesten hele sitt liv i Norge. Kanskje var *assimileringsstrategien* det vanlige på den tiden pedagogisk leder A gikk i barnehagen/skolen i Norge og dette fungerte for han? Assimilering er en prosess hvor minoriteter følger majoritetens normer, skikker og tradisjoner – frivillig eller ufrivillig- og ikke sine egne, minoritetene endrer seg for å bli lik de andre (Larsen og Slåtten, 2010, s. 123).

Selv om pedagogisk leder A synes å handle for barnets beste, kan fokusering på barnets beste av og til skape konflikter med barnets foresatte, noe som kan forårsake at barnet føler at det må velge mellom <<hjemkultur>> og <<barnehagekultur>>. Men hva er barnets beste? Det er forskjellige meninger om hva som er best for barnet, dette mener jeg er person- og kontekstavhengig.

I tillegg ser jeg på som viktig å legge merke til det språket pedagogisk leder A bruker ved å fortelle hva barn og foreldre får lov til å gjøre i barnehage A. Norskheter viser seg å være et mål, det er den norske kulturen og det norske språket som gjelder i daglig praksis.

Olav Kasim (2010) mener at rammeplanens formuleringer om kulturelt mangfold kan føre til ulike fortolkninger som han mener vil variere langs skillelinjen *representasjon* versus *praksis*.

Førstnevnte fortolkning oppfordrer -i følge Kasim- til utvikling av flerkulturelle barnehager som skal respektere, gjenspeile og representere kulturelt mangfold. Den andre fortolkningen, mener han oppfordrer barnehager til å arbeide aktivt med flerkulturelle perspektiver i pedagogisk teori og praksis.

Ut ifra mine observasjoner under min praksis i barnehage A og de svarene fra intervjuet av pedagogisk leder, konkluderer jeg med at fortolkningen pedagogisk leder A gjør av rammeplanens utsagn om kulturelt og språklig mangfold er den som gjelder i praksis. Jeg har fått inntrykk av hans fortolkning går på at mangfold skal respekteres og representeres i barnehagen, og det er akkurat det jeg har observert at de i mer eller mindre grad prøver å gjøre i praksis. Ofte under intervjuet kommenterer pedagogisk leder A at alle er ulike og at dette skal respekteres. Han synes å gi alt ansvar for bevaring av barnas minoritetskultur og morsmål til foreldrene. Pedagogisk leder A gir inntrykk av ha kulturel relativistisk mening ved å ikke vurdere andres kultur ut ifra sin egen, men samtidig arbeider de ikke med en flerkulturell pedagogikk i barnehage A og mangfoldige i barnegruppen ses ikke til å oppfattes hverken som en ressurs eller et problem i det daglig. Jeg har fått inntrykk av at ulike kulturer og språk får lite plass og oppmerksomhet i det daglige og behandles som noe man skal vise frem som en slags forestilling en gang iblant, samt at denne fremvisningen av kultur og språk i stor grad er avhengig av barns og foreldres initiativ. Jeg ser på dette som *eksotifisering* av kultur og morsmål som ikke tilhører majoriteten. En ressursorientert barnehage hadde funnet en alternativ måte å jobbe på med ulike morsmål, selv om de ikke hadde hatt noen blant personalet som kunne barnets språk.

I følge styrer A prøver de ikke å fokusere på de ulike kulturene som er representert i barnehagen, noe jeg kan bekrefte at de ikke gjorde i den tiden jeg var der i praksis. Styrer sier at de ser individer og ikke kulturer, og samtidig at barnehagen tar hensyn til forskjelligheter blant de ulike kulturene de har i barnehagen. *Er det mulig å ta hensyn til individet samtidig som man nærmest overser dets morsmål og kulturelle tilhørighet?* Når styrer A sier at de tar hensyn til forskjelligheter, *er det at alle spiser halal han mener?*

Barnehage B

Det at årsplanen har mye fokus på språk, flerkulturalitet og medvirkning, forteller mye om hva de har tenk å jobbe med i barnehagen. I barnehage B har de både spontane og tilrettelagte

aktiviteter som går på det å synliggjøre andre språk og kulturer. Når det gjelder de spontane aktivitetene på avdelingen merket jeg under min praksis at det var alltid pedagogisk leder B – som har minoritetsbakgrunn- den som initierte dem.

I denne barnehagen er det mye fokus på utvikling av kompetanse innenfor det flerkulturelle, men ikke alle blant personalet har fått kurs. Blant dem assistent B som synes å ha en etnosentrisk holdning. Den måten de voksne i barnehagen møter barna og deres kulturbakgrunn vil påvirke barnas selvopplevelse og hvordan de får bekreftet sin identitet (Gjervan, Andersen og Bleka, 2006, s. 143). Hvis det blant personalet som har daglig kontakt med barna finnes etnosentriske holdninger vil barna fort forstå at de ikke kan gi uttrykk for skikker, væremåter og tankegang som ikke anses som normale i Norge. Jeg opplevde det slik at på avdelingen var barnas kulturelle uttrykk gyldige eller ugyldige avhengig av hvem blant de voksne som var tilstede. Dette synes jeg kan skyldes ansattes ulik holdning til mangfold. Qureshi påstår at de ansatte i en barnehage har en stor påvirkningskraft overfor miljøet og derfor kan man ikke påstå at en barnehage er 100 % ressursorientert eller problemorientert hvis ikke alle blant personalet har samme syn på mangfold (2009, s. 136). Slike situasjoner gir forvirrende rammer barna må forholde seg til, noe som kan gjøre at de må utvikle en dobbelidentitet –en til hjemmekulturen og en til barnehagekulturen. Barna kan ikke samtidig være både norske og noe annet, men noen ganger norske og andre ganger noe annet.

Av alle de tre barnehagene jeg har hatt praksis i, var denne barnehagen den eneste hvor jeg og en annen ny voksen med minoritetsbakgrunn ble mobbet av et barn. Barnet hadde også minoritetsbakgrunn, men tilhørte majoriteten i barnehagen. Jeg kunne også under min praksis der observere at noen blant de etnisk norske barna hadde et synlig positiv forhold til og nysgjerrighet for det som var ulikt dem. Dette kan være tilfeldig, men man må ikke la være å tenke på at de voksne i barnehagen er viktige rollemodeller, de har makt og med dette et ansvar. I rammeplanen står det at personalet må være seg bevisst den betydning de har som forbilde og handle på en måte som støtter barns egen identitet og respekt for hverandre (KD, 2011, s. 47).

”Lederens innstilling og holdninger til det flerkulturelle vil ha stor betydning for om det flerkulturelle uttrykk skal få sin berettigede plass i (...) barnehagen.” (Kibsgaard og Husby, 2009, s. 125). I tillegg til å være bevisst sine holdninger og ståsteder i forhold til

flerkulturalitet, bør styrere og pedagogiske ledere være bevisst på hvordan disse vil påvirke de krav og forventninger som stilles til personalet, samt de må være i stand til å jobbe målrettet for at det flerkulturelle blir sett på som en ressurs og ikke som et problem blant alle ansatte i barnehagen (Fajersson, 2009, s. 25).

Barnehage C

I årsplan til barnehage C vises det en tydelig intensjon om å inkludere barn og foreldre med ulik kulturell bakgrunn.

De har ikke mye utstyr som kan anses som flerkulturelt, men dette har de lagt merke til under min praksis og ønsker å gjøre noe med. På avdelingen jeg var i praksis sang de på ulike språk, men ikke på barnas ulike morsmål. Dette har også endret seg under min praksis og har siden utviklet seg videre. I min praksisperiode var ikke barna flau for å synge på sitt morsmål, tvert imot viste alle barna stolthet over sin sang da vi hørte på den og de andre barna viste at de gledet seg over å høre på hverandres sang.

Jeg erfarte under den tiden jeg var der at både assistene og pedagogisk lederen på avdelingen hadde en ressursorientert holdning til mangfold. Styrer C viste en genuin interesse i å inkludere alle foreldre og barn i barnehagens fellesskapet, ser på ulikhet som en ressurs og vil gjerne bli bedre. Holdninger generelt var ofte et tema under både avdelingsmøte og pedagogisk ledermøte. Her tok personalet utgangspunkt i egne erfaringer for refleksjon over egne og hverandres holdninger til blant annet ulike kulturelle ytringer. Tverrkulturell kompetanse kan personalet tilegnes gjennom erfaring og refleksjon, uten å nødvendigvis delta i formell undervisning (Gjervan, Andersen og Bleka, 2006).

Selv om ingen på avdelingen hadde minoritetsbakgrunn eller faglig kompetanse innenfor det flerkulturelle, har de greid og gi høy status til andres morsmål, ved å inkludere dem i hverdagen på en naturlig og spennende måte. I følge Sand (2008) er personalets positive holdning til alle barns morsmål det viktigste redskap for å fremme bruk av ulike morsmål i barnehagen. Dette vil være nødvendig for å legge til rette for utvikling av barnas morsmål, og for at alle barna i barnehagen –uansett kulturell bakgrunn- kan dyrke en åpen, nysgjerrig og aksepterende holdning til språklig mangfold i barnehagen og i samfunnet for øvrig (s. 124).

5.3. Det finnes uenighet blant personalet om hvorfor, hvor mye, hvordan og hva som skal synliggjøres

Alle de tre barnehagene synliggjør i mer eller mindre grad ulike kulturer og språk avhengig av hva styrer og spesielt de ulike pedagogiske lederne ser på som viktig å gjøre, ofte med fokus på ”barnas beste” og ”integrasjon” eller det de forstår er barnas beste og/eller beste strategi for barnas integrasjon. Barnehagens innhold og praksis er preget av personalets holdninger, samtidig som holdninger er preget av deres livserfaring. Å finne balansen mellom forskjellighet og likhet, mangfold og likeverd er for mange det Eriksen (2005) kaller for det flerkulturelle dilemma.

Hvorfor synliggjøre?

Siden både kultur og språk er nært knyttet ens identitet, synes jeg at å synliggjøre ens kulturelle og språklige bakgrunn er å anerkjenne, bekrefte og ta vare på det barnet er og kan. Synliggjøring av barnas ulike språk og kulturelle tilhørighet er viktig for at barna kan kjenne seg igjen og oppleve at deres kulturbakgrunn har relevans (Kibsgaard og Husby, 2009, s. 125).

Det er mange gode grunner til å ta vare på barnas ulike morsmål og kulturer i barnehagen. Det er gjennom ens morsmål at en best mestrer og tilegner seg kunnskap. Pedagogisk leder A syntes å se barns morsmål som et redskap for å lære norsk, men han overså at morsmål og kultur er viktig for opplevelse av egen identitet og er knyttet barnas bakgrunn og familie. Både pedagogisk leder B og C så på synliggjøring av barns kulturell og språklig bakgrunn som viktig, spesielt for barnets utvikling av identitet og positiv selvoppfatning.

Samtidig som barnehagen har et her- og nå- perspektiv, har den som samfunnsinstitusjon et fremtidsperspektiv og et spesielt ansvar når det gjelder tidlig forebygging av diskriminering og mobbing (KD, 2011). Uansett antall barn med minoritetsbakgrunn i barnehagen, enten det er mange eller ingen, skal alle barna i barnehagen –også de som tilhører majoriteten- bli kjent og fortrolig med det norske samfunnet med sitt språklige og kulturelle variasjon (Sand, 2008, s. 18). Sagberg påpeker i sin bok *Religion, verdier og dannelse* at ”En lærer i skole eller barnehage er en kulturformidler og har ansvar for at barna får møte norsk kultur i alt sitt mangfold.” (2012, s. 87).

Hvordan og hvor mye synliggjøre?

Likhetsideologien er sentral i norske politikk, men i barnehager brukes derimot mye energi og tid på å synliggjøre ulikheter, ofte på en unaturlig måte. Mye og ikke likeverdige fokus på ulikheter kan føre til segregering. At styrer A ikke ønsker å ha mye fokus på ulikheter i barnehage A, kan skyldes dette. Men det å ikke ha nok og likeverdige fokus på morsmål og kultur som en del av noens identitet synes jeg gir de barna det gjelder og andre barn i samme miljø et inntrykk av at andre kulturer eller morsmål ikke er gode nok. Jeg kan ut fra min erfaring i disse tre barnehagene påstå at den måten man synliggjør og jobber med ulike kulturer og språk i hverdagen er det mest avgjørende for å normalisere mangfold. Det handler om likeverd og mangfold, retten til å være forskjellig og samtidig likeverdig. Barns mulighet til å medvirke ut fra egne forutsetninger vil påvirke deres selvopplevelse og trivsel i barnehagen.

Hva skal synliggjøres?

Ofte synliggjøres ulike kulturer i barnehagen ut fra personalets oppfatning av disse kulturene og ikke de delene ved kulturen som er viktig for barnet eller foreldre. Pedagogisk leder B ga uttrykk under intervjuet for at hun ikke var sikker på om det de gjorde i barnehagen for å synliggjøre ulike kulturer og språk var riktig. Hun mente at barn ikke representerer en kultur, de må representere seg selv. Pedagogisk leder B ville fra nå av spørre foreldre -under første samtale- om det forholdet de har med sitt hjemlands kultur og hva de ønsker at barnehagen skal synliggjøre. Foreldresamarbeid og å bli kjent med det barnet det gjelder, vil gi personalet nok informasjon om barnets kulturelle kapital, det han/hun mestrer og kan, som er knyttet til sin hjem- eller hjemlandskultur.

6. AVSLUTNING

Kvalitativ metode har vært en utfordring for meg siden jeg allerede fra før kjente alle informantene og dette har gjort det ekstra vanskelig for meg å være objektiv og nøytral. Siden det var fem informanter og det var mye de ønsket å fortelle, har det vært vanskelig og velge bort informasjon fra intervjuene som kunne også ha vært relevant i oppgaven om denne hadde et større omfang.

Jeg ville med denne oppgaven oppfordre til en reflekterende holdning til formidling av kultur i barnehagen. Jeg synes å ha gjort synlig hvor mye personalets holdninger påvirker hverdagens mange rutiner og normer, og hvor mye disse rutiner og normer kan inkludere eller ekskludere barn med minoritetsbakgrunn. Barnehagens uttrykk for det flerkulturelle må tydeliggjøres gjennom innhold, holdning og handling (Kibsgaard og Husby, 2009, s. 125).

Barns kulturelle og språklige bakgrunn mener jeg er viktig å gjøre synlig ved å gi ulike kulturelle og språklige ytringer en naturlig plass i barnehagen.

LITTERATURLISTE

- Arneberg, P. & Juell, E. (2005). Ordets betydning i samspillet mellom mennesker. I P. Arneberg, E. Juell & O. Mørk (Red.), *Samtalen i barnehagen* (s. 7-25). [Oslo]: N. W. Damm & Søn.
- Bae, B. (1996). *Det interessante i det alminnelige: En artikkelsamling*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, S. B. & Skorstad, B. (2012). *Etikk: Til refleksjon og handling i sosialt arbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eriksen, T. H. (2005). Flerkulturelle samfunn. I *Store norske leksikon* (4. Ugv) (Bind 5, Fav – Ga, s. 217-218). Oslo: Kunnskapsforlaget
- Fajersson, K. E. (2009). Flerkulturell pedagogikk og åpninger for mangfold. I Fajersson, Karlsson, Becher & Otterstad (red.), *Grip sjansene! Profesjonskompetanse, barn og kulturelt mangfold* (s. 23-35). [Oslo]: Cappelen Akademisk.
- Gjervan, M. Andersen, C. E. & Bleka, M. (2006). *Se mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling: muntlig og skriftlig* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kasin, O. (2010). Kultur som mangfold og enfold i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*, 3(2), 63-75.
- Kibsgarard, S & Husby, O. (2009). *Norsk som andrespråk: Barnehage og barnetrinn* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kolle, T., Larsen, A. S. & Ulla, B. (2010). *Pedagogisk dokumentasjon: Inspirasjoner til bevegelige praksiser*. Bergen: Fagbokforlag.
- Larsen, A. K. & Slåtten M. V. (2010). *En bok om oppvekst*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Løkken, G. & Søbstad, F. (2006). *Observasjon og intervju i barnehagen* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlag
- Qureshi, A. (2009). Hvordan inkludere barn med minoritetsbakgrunn i barnehagen? I K. E. Fajersson, Karlsson, Becher & Otterstad (red.), *Grip sjansene! Profesjonskompetanse, barn og kulturelt mangfold* (s. 125-141). [Oslo]: Cappelen Akademisk.

- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag* (4. rev. utg.). Oslo: universitetsforlaget.
- Sagberg, S. (2012). *Religion, verdier og danning: Barns møte med de store spørsmål i livet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sand, S. (2008). *Ulikhet og felleskap: flerkulturell pedagogikk i barnehagen*. Vallset: Oplandske bokforlag.
- Søbstad, F. (2007). Rammeplanen i et kritisk lys. I T. Moser & M. Röhle (red.), *Ny rammeplan – ny barnehagepedagogikk?* (s. 74-87). Oslo: Universitetsforlaget.

OFFENTLIGE PUBLIKASJONER

- Barne-, likestillings- og Inkluderingsdepartementet (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. [Oslo]: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Gjervan, M. (Red.). (2006). *Temahefte om språklig og kulturelt mangfold*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- KD (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet